

INTERNATIONAL JOURNAL OF FIELD EDUCATION

Evaluation of Constitutional Content of the Sixth Grade Social Studies Textbook*

Burak Küçük¹

Akdeniz University, Institute of Educational Sciences

Hilmi Demirkaya²

Akdeniz University, Faculty of Education

ABSTRACT

The social studies course plays an important role in the formation of the active citizenship consciousness required by the social life. In order to raise awareness of active citizenship, it is important that the constitution is reduced to the student level in social studies textbooks. The purpose of this research is to put forth how the constitutional issues in middle school sixth grade social studies textbooks are addressed. The data of the research that the qualitative research adopts is collected through the document review. The collected data were analyzed by content analysis. According to the results obtained from research findings; It has been determined that the subjects related to the constitution in the social studies course teaching program are adequately reflected in the textbook and that the sixth grade social studies textbook is suitable for the learning and teaching principles. On the other hand, sixth grade social studies textbook doesn't include a separate section or topic related to the constitution, entering the constitution directly and without introducing the concept of constitution and its contents, preparation and evaluation questions should be at a high level in relation to the constitution, it has been determined that the main problems are not to think about the students and to ask the researchers to ask questions.

Key Words: Social studies, middle school, constitution, textbook, document analysis

¹ Corresponding author:

Graduate student

burakkucuk12345@gmail.com

²

Prof. Dr.

hdemirkaya@akdeniz.edu.tr

*This article derived from Master's thesis.

Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Anayasal İçerik Açısından Değerlendirilmesi*

Burak Küçük¹

Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Hilmi Demirkaya²

Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

ÖZET

Toplum hayatının gerektirdiği aktif vatandaşlık bilincinin oluşturulmasında sosyal bilgiler dersi önemli bir role sahiptir. Aktif vatandaşlığa ilişkin farkındalık düzeyi yüksek öğrenciler yetiştirebilmek amacıyla sosyal bilgiler ders kitaplarında anayasa konusunun öğrenci düzeyine indirgenerek verilmesi önemlidir. Bu araştırmanın amacı, ortaokul altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabında anayasa konularının nasıl ele alındığını ortaya koymaktır. Nitel araştırmanın benimsendiği araştırmanın verileri doküman incelemesi vasıtasıyla toplanmıştır. Toplanan veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara göre; sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan anayasa ile ilgili konuları ders kitabının yeterince yansıttığı, sosyal bilgiler ders kitabının öğrenme ve öğretme ilkelerine uygun olduğu belirlenmiştir. Buna karşın, sosyal bilgiler ders kitabında anayasayla ilgili müstakil bir bölüm ya da konuya yer verilmemesi, anayasa kavramı ve içeriği tanıtılmadan doğrudan anayasa konularına girilmesi, hazırlık ve değerlendirme sorularının anayasa ile ilişkisinin düşük düzeyde olması, öğrencileri düşünmeye ve araştırmaya sevk edici sorulara yer verilmemesinin ise karşılaşılan temel sorunlar olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, ortaokul, anayasa, ders kitabı, doküman analizi

Giriş

Özbilen (2013) hukuk kavramını, sosyal hayatı düzenleyen, maddi yaptırım olan devlet gücü ile desteklenmiş kuralların bütünü olarak tanımlamıştır. Yazının icadına kadar geçen sürede sözlü hukuk geçerli olmuştur. Yazının icadından sonra ise hem yazılı hem de sözlü hukuka geçilmiştir. İnsanlık tarihi boyunca ekonomik, siyasi ve sosyal gelişmelerle birlikte hukuk alanında da yeni gelişmeler olmuştur. 1215'de Magna Carta, 1776'da Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve 1789'da İnsan Hakları Yurttaşlık Bildirgesi deklare edilmiştir.

¹ Sorumlu yazar iletişim bilgileri:

Mezun öğrenci

burakkucuk12345@gmail.com

2

Prof. Dr.

hdemirkaya@akdeniz.edu.tr

*Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde hazırlanan "Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Anayasa İçeriğinin İşlenişi" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Tarihte ortaya çıkan önemli olgu ve olaylar vasıtasıyla temel insan hakları ve hukuk alanlarında önemli yenilikler gerçekleşmiştir. Bu bağlamda anayasa yeni bir hukuk dalı olarak ortaya çıkmıştır. Anayasa demokrasinin vazgeçilemez bir unsurudur. Anayasa, temel hak ve hürriyetlerin korunmasını, yönetim ve idare şeklinin belirlenmesinde önemli bir rol oynar.

Altun, Arslan ve Yazgan (2004) ders kitaplarını öğretmen ve öğrenci arasında üstlendikleri köprü görevi ile her tür okul sisteminde önemli bir yere ve öneme sahip olan bir öğe olarak değerlendirmişlerdir. Ayrıca öğretmen ve öğrencinin, eğitimin olmazsa olmaz iki bileşeni olduğuna vurgu yaparak eğitimin niteliğinin bu iki ana bileşenin niteliklerinden üst düzeyde etkilendiğini öne sürmüşlerdir.

Şahin (2011) ders kitaplarını öğrencinin gelişim özelliklerine ve bilgi düzeyine uygun olarak bilişsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış metinlerden oluşan, öğretim programlarının ilkeleri doğrultusunda hazırlanan ve içerdiği bilgileri öğrenciye sunan bir öğrenme ve öğretme materyali şeklinde tanımlamıştır. Öğretim sürecinin ayrılmaz bir unsuru ve öğretim programlarında yer alan kazanımların gerçekleştirilmesini sağlayan, öğretmen ve öğrencilerin en sık kullandığı önemli bir araç olduğunu iddia etmiştir. Ders kitaplarını, önceden tasarlanan bilgilerin plânlı ve düzenli bir biçimde açıklandığı ve dersin hedefleri doğrultusunda öğrenciyi yönlendiren ve yetiştiren temel bilgi kaynağı olarak görmüşlerdir.

Öğretim programlarının ders kitabı yazımında en çok kullanılan araç olmasının sebebiyse içeriktir (Kılıç ve Seven, 2005). "İçerik, hedef davranışları kazandıracak biçimde ünite ve konuların düzenlenmesi biçiminde ele alınabilir" (Sönmez, 1998, s. 75). "İçeriğin, öğretim programına uygun olması için ders kitabı yazılmadan önce o dersin öğretim programı incelenmelidir. İçeriğin seçimi ve düzenlenmesinde; hedef-davranışlar, öğrenme ve öğretim ilkeleri, öğrenci özellikleri ve konu alanına uygunluk dikkate alınmalıdır" (Oral, 2006, s. 84).

Anayasa konuları, Ortaokul Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi, Hukuk ve Adalet ders kitaplarında geçmektedir. Hukuk ve anayasa konuları soyut içerikli olduğu için öğrenciler tarafından anlaşılması zor olabilmektedir. "Halkın bir kısmı anayasayla ilgili hiçbir bilgiye sahip olmamakta ve anayasayı anlayamamaktadır" (Memur-sen, 2011). O yüzden ders kitaplarında geçen anayasa konularını somutlaştırmak ve bilişsel alt yapısını incelemek için bu konunun incelenmesine karar verilmiştir.

Çalışmanın Önemi ve Amacı

Anayasa, hukukta önemli bir dal ve kamu hukuku içinde en üstün konumda olduğundan diğer yasalara kaynak olmaktadır. Devletlerin yönetim ve kuvvet organları temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının sınırlarını ortaya koyduğu için bireyin yaşadığı devletin vatandaşlık haklarından haberdar olmasını sağlar. Bu yüzden vatandaşlık haklarını öğrenme yolunun ilk adımı, anayasayı öğrenmektir. Anayasayı öğrenmenin en etkili yolu ise anayasanın asıl metnini okumakla mümkündür. Anayasa metinleri soyut ve ortaokul öğrencilerinin kavrama düzeylerinin üstünde olduğundan, onların öğrenme düzeylerine uygun bir şekilde ders kitaplarında sunulmaktadır. Bu nedenle sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan anayasa konusunun öğrenci düzeyine içerik açısından uygun olup olmadığı incelenmiştir. Böylece ortaokul öğrencilerinin anayasal içeriği algılamada karşılaşılabileceği sorunlar ortaya çıkarılmıştır. Bu araştırmayla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaokullarda okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarında anayasa konusunun işlenişinin yeterli olup olmadığı belirlenerek gelecekte yapılacak araştırmalara rehberlik edeceği öngörülmektedir. Ayrıca, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, ders kitabı ve program geliştirme uzmanları gibi ders kitabı yazımında rolü olan kişi ve kurumların araştırma sonucunda ulaşılan verileri dikkate alabilecekleri öngörülmektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı ortaokul altıncı sınıf sosyal bilgiler ders

kitabında geçen anayasal içeriğin belirli ölçütlere göre içerik düzenleme ilkelerine uygunluk düzeyini belirleyerek gerekli bulguları ortaya çıkarmak olarak belirlenmiştir. Araştırma sorusu ise aşağıda verilmiştir.

- Ortaokul altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabında geçen anayasal içeriğin belirli ölçütlere göre içerik düzenleme ilkelerine uygunluk düzeyi nedir?

Yöntem

Model

Bu çalışmada var olan durumu açıklamaya yönelik betimsel karakterli tarama modeli kullanılmıştır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012). Bu bağlamda çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitabı olarak onaylanmış ve 2015-2016 eğitim öğretim yılında kullanılması uygun görülen 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelenmiştir. Verilerin analizinde belgesel tarama yöntemi temel alınmıştır (Karasar, 2009). Ortaokul Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabındaki anayasal içeriğin içerik düzenleme ilkelerine uygunluk düzeyinin incelendiği bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizine uygun olarak tasarlanmıştır.

Örneklem

Araştırmanın materyalini 2015-2016 Eğitim ve Öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda okutulan Yakınçağ Yayınları'na ait 6. Sınıf 'Sosyal Bilgiler Ders Kitabı' oluşturmaktadır.

Data Collection Tools / Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerini derlemek amacıyla altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabı seçilmiştir. Belirlenen ders kitabı Çelebi (2010) tarafından geliştirilen ve kendi tezinde kullandığı "Nitel Araştırmada Ölçüt Olarak Kullanılan Temalar" adlı ölçüt kullanılarak taranmıştır. Bu ölçme aracı, geliştiren bilim insanından gerekli izinler alındıktan sonra uzman görüşleri doğrultusunda bu tezde de kullanılmasına karar verilmiştir.

Collection of Data and Analysis / Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri "Nitel Araştırmada Ölçüt Olarak Kullanılan Temalar" ölçütü temel alınarak incelenen altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabından toplanmıştır. Doküman özelliğine sahip materyaller sosyal araştırmalarda zengin bir veri kaynağı sağlama potansiyeline sahip olduğundan (Punch, 2005), araştırmanın amaçlarına uygun bir şekilde ders kitabı üzerinde betimsel analiz yapılmıştır. Betimsel analiz, verilerin önceden belirlenen temalar esas alınarak incelenmesini öngörür (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Doküman analizi vasıtasıyla elde edilen veriler araştırmanın problem cümlesi ve alt problemleri de dikkate alınarak betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir.

Bulgular

6.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında anayasal içeriğin geçtiği üniteler Tablo 1' de verilmiştir.

Tablo 1. *Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Anayasal İçeriğin Geçtiği Üniteler, Konular ve Kazanımlar*

Ünite	Konu	Kazanım
3. Ünite: İpek Yolu'nda Türkler	Geçmişten Bugüne Türk Ordusu	3. Günümüz Türk Silahlı Kuvvetleri'ni ilk Türk devletlerinin ordusu ile ilişkilendirerek Türk Silahlı Kuvvetleri'nin önemini ve görevlerini kavrar.
4. Ünite: Ülkemizin Kaynakları	Vergim Bana Dönüyor	3. Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.
6. Ünite: Demokrasinin Serüveni	Yönetim Biçimleri Demokrasinin Yol Haritası İnsan Olarak Haklarımız Türk Kadını ve Hakları	1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır. 2. Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır. 3. Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur. 4. Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder. 5. Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar.

İçerik kazanımlarla tutarlı mıdır?

“Günümüz Türk Silahlı Kuvvetleri'ni ilk Türk devletlerinin ordusu ile ilişkilendirerek Türk Silahlı Kuvvetleri'nin önemini ve görevlerini kavrar” kazanımında konunun içinde anayasanın 72. maddesi verilip Türk Silahlı Kuvvetleri'nde vatan hizmetiyle ilgili bilgi verilerek anayasaya atıf yapılmaktadır. Fakat anayasal içeriğin buradaki kazanımla uyumunun yeterli düzeyde gerçekleştirilemediği düşünülmektedir. Burada anayasanın 117. maddesinde geçen Başkomutanlık, Genelkurmay Başkanlığı gibi kavramlarla ilişki kurulabilir.

“Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur” kazanımında “Anayasamıza göre herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bir vatandaşı olarak Anayasamızda da belirtildiği gibi kanunlarımıza göre vergi vermeliyiz. Kanunlara saygılı olmada tıpkı vergi verme gibi bir vatandaşlık görevidir. Vergi vererek, seçme ve seçilme hakkımızı kullanarak, kanunlara uyararak, askerlik görevimizi yerine getirerek ülkemizin kalkınmasını ve gelişmesini sağlamış oluruz” (Tekten, 2015, s. 105).

İfadelerine yer verilmektedir. Görüldüğü gibi anayasaya atıf yapılarak vergi sorumlulukları açıklanmaktadır. Bu da gösteriyor ki kazanımla tutarlılığı yüksektir.

6. üniteadaki “Demokrasinin Serüveni” konusunda yer alan kazanımlarda anayasal içerik olan temel hak ve hürriyetler, yasama, yürütme, yargı kavramları geçmektedir. Aşağıda bu konular sırasıyla incelenmiştir.

“Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.” kazanımında yönetim biçimindeki kavramlar olan; monarşi, meşrutiyet, oligarşi ve cumhuriyet açıklanmıştır. Böylelikle konu kazanımla uyumlu hale gelmiştir. “Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı” okuma parçasında kazanımla ilişki etkili bir şekilde kurulamamıştır. Burada kazanımla ilgili olmayan bilgiye yer verildiği için tutarlılık ilkesine aykırılık söz konusudur. Bu durumda ilgili okuma parçası ya bu kazanımda bulunan kısma eklenmemeli ya da buna yönelik yeni bir kazanım eklenmelidir.

“Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır” kazanımında anayasa, temel hak ve hürriyetler, meclis ve yönetim yapıları bununla ilgili tarihi süreçlerle alınmıştır. Değişik ülke ve toplumlardaki insanların düşünceleri ve idarecileri yönetim biçimlerine uyguladığı demokrasi, anayasa, temel hak ve hürriyetlerinin tarihi süreçteki rolleri ve buna katkıları işlenmektedir. Bu da tutarlılığın olduğunu göstermektedir.

“3. Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur. 4. Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder.” 3. kazanımda anayasanın 17. 24. 25. 27. 32. maddelerini vurgulayarak kazanım açıklanmaktadır. 4. kazanımda Hammurabi yasaları, Veda Hutbesi, Magna Carta Libertatum, Kanuni Sultan Süleyman Kanunnameleri, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, Kanuni Esasi, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi örnek belgeler kullanılarak kazanım açıklanmaktadır.

İçerik Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmiş midir?

6. sınıfta okutulan diğer ders kitapları araştırıldığında anayasayla doğrudan ilişkili bir dersin olmadığı görülmektedir. Fakat kısmen Türkçe Ders kitaplarında anayasayla ilişkilendirme, vatandaşlık görevleri olan vergi ve askerlik konularında geçmektedir.

MEB ve Öğün yayını olan Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı’nda vatandaşın en büyük hak ve ödevleri hakkında bilgi verilmektedir. Kitapta hak olarak seçim, ödev olarak askerlik yapmaya yer verilmiştir. Bu da günümüzde kullandığımız anayasayla ilişkilendirildiğini göstermektedir.

İçeriğin Oluşturulmasında Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygun Bir Yöntem İzlenmesi Gerektiği İlkesine Göre;

a) Somuttan Soyuta İlkesine Uyulmuş mudur?

“İpek Yolu’nda Türkler” ünitesindeki “Geçmişten Günümüze Türk Ordusu” konusunda Hun İmparatoru Metehan’ın askeri bir yenilik olan onlu sistemi oluşturup diğer millet ve topluluklarda kullandıklarını yazarak eski zamanlarda kurulan Türk devletlerinin askeri yapıları ve savaşta düşmana karşı hangi taktikleri kullandıklarından gelerek günümüzdeki kurum olan Türk Silahlı Kuvvetlerinden bahsedilip anayasanın 72. maddesi dayanak yapılarak askere

gitmenin vatan hizmeti olduğunu açıklamaktadır. Fakat burada somutlaştırmaya dayalı bulgu yoktur. Sadece anayasanın 72. maddesine yer verilmiş, fakat anayasa ile ilgili resim ve şekiller yerleştirilmemiştir.

“Ülkemizin Kaynakları” ünitesinin “Vergim Bana Dönüyor” konusunda çeşitli resimler ve örnekler verilerek somutlaştırma yapılmıştır. Bunlar; alışveriş fişi, çeşitli meslekler olan işçi, öğretmen ve doktor fotoğrafları, toplanan vergilerle hastane, okul, yol ve köprü fotoğrafları kullanılarak somutlaştırılmıştır.

“Demokrasinin Serüveni” ünitesinin “Yönetim Biçimleri” konusunda dört tane yönetim biçimi olan; monarşi, meşrutiyet, oligarşi ve cumhuriyet kavramları bir şema üzerinde gösterilerek kitap içinde araştırma yapan öğrencilerin her biri tek tek incelenen yönetim biçimlerini açıklayarak metin üzerinde yazılmıştır. Yasama, yürütme, yargı kavramlarını içeren okuma metni ve resimler konularak somutlaştırma yapılmıştır.

“Demokrasinin Yol Haritası” konusunda Solon heykeli, Magna Carta Libertatum belgesi, Thomas Jefferson resmi, Fransız İhtilali yağlı tablo resmi, Tanzimat Fermanı resmi, Meşrutiyet’in açılış resmi, İlk Büyük Millet Meclisi resmi ve Atatürk’ün resmi, demokrasi ve anayasal içerik ile ilişkili metinlerin yanına yerleştirilerek tarihi süreç somutlaştırılmıştır.

“İnsan Olarak Haklarımız” konusunda anayasanın 17. 24. 25. 27. maddeleri verilerek onun üzerinde örneklendirmeler ve olaylar işlenip ardından Hammurabi Yasaları, Veda Hutbesi, Magna Carta Libertatum, Kanuni Sultan Süleyman Kanunnameleri, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, Kanuni Esasi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi; insan hakları ve anayasanın tarihi sürecine dair resimler, fotoğraflar ve amblemler konularak somutlaştırma yapılmıştır.

b) Bilinenden Bilinmeyene İlkesine Uyulmuş mudur?

5. sınıf “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesiyle 6. sınıf “Demokrasinin Serüveni” ünitesinde konular birbiriyle ilişkilidir. “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde anayasanın içerikleri olan temel hak ve özgürlükler, Türkiye Cumhuriyeti’nin kullandığı anayasa tarihleri, anayasanın değiştirilemez maddeleri, merkeze bağlı yönetim birimleri, merkeze bağlı yönetim birimlerindeki bakanlıklar, yasama, yürütme, yargı ve bağımsızlık sembolleri işlenerek 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersine ön koşul olmuştur.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler “Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik” konusu 6. Sınıf Sosyal Bilgiler “Yönetim Biçimleri” konusunun ön koşuludur. “Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik” konusunda devletin kuvvetleri olan; yasama, yürütme, yargının kimler tarafından yönetildiği ve özelliklerini kısaca açıklayarak “Yönetim Biçimleri” konusunun egemenlik anlayışları olan; monarşi, meşrutiyet, oligarşi ve cumhuriyetin ön koşulu olmuştur. Hangi kuvvet organlarının birleşimi ya da ayrılığı yönetim biçiminin olduğunu göstermektedir. “Yönetim Biçimleri” aynı zamanda “Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı” okuma parçasıyla da ilişkilidir.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler “Toplumsal Yaşam ve Yasalar” konusu 6. Sınıf “Demokrasinin Yol Haritası” konusunda ters bir ön koşul ilişkisi vardır. 6. sınıf ders kitabında Solon’dan başlatıp 1923 Cumhuriyet’in ilanına kadar anayasal içeriği işlemiştir. Fakat 5. sınıf ders kitabında Türkiye Cumhuriyeti anayasaları 1921, 1924, 1961 ve 1982 anayasasının adından söz edilmektedir. Bu da bilinenden bilinmeyen ilkesine uymamaktadır.

Genel olarak bakıldığında “Demokrasinin Yol Haritası” konusu hariç bilinenden bilinmeyen ilkesine uymadığı anlaşılmaktadır.

c) Yakından Uzağa İlkesine Uyulmuş mudur?

Beş konudan sadece “Ülkemizin Kaynakları” ünitesi olan “Vergim Bana Dönüyor” konusunda yakından uzağa ilkesine uyulduğu görülmektedir. Aşağıda incelenen konuların bir kısmına önermelerde yer verilmiştir.

“İpek Yolu’nda Türkler” ünitesi “Geçmişten Bugüne Türk Ordusu” konusunda anayasanın 72. maddesi “Vatan Hizmeti” çerçevesi içinde verilmiştir, fakat öğrencilere günümüzde ya da yakınlarında meydana gelen tarihi olayları aktarmaktan uzaktır. Çünkü konuya ilk girişlerinde Hunlardan başlayarak onlu sistem açıklanmıştır. Daha sonra Türk Silahlı Kuvvetlerinden bahsedilmiştir. Ondan sonra Atatürk’ün görüşünden alınan bir kesit metne yerleştirilmiştir. En altta da araştırma konusu verilerek öğrencilerin yakın çevresinden ve tanıdıklarından bilgi edinmeleri sağlanmak istenmiştir. Fakat bu uygun değildir. Araştırma kısmı hazırlık kısmında olursa öğrenciler yakın çevresinden görerek ön bilgiye sahip olup tarihteki örneklerle birleşince “Vatan Hizmeti” kanununu daha iyi öğrenip kavrayabilirler.

“Ülkemizin Kaynakları” ünitesi “Vergim Bana Dönüyor” konusunda yakın çevresi ile ilişkili olarak marketlerde alışveriş yaparak alınan fiş üzerinden verginin nasıl toplandığından bahsedilerek toplanan vergilerin kamunun hizmetinde nerelerde kullanıldığı açıklanmaktadır. Toplanan vergilerle yapılan hastane, okul, yol, köprü fotoğrafları kullanılarak öğrencilerin algılaması somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Ardından anayasada geçen vergi görevlerinden ve topluma ne gibi yararları olduğundan bahsedilmiştir. Bu konuda yakından uzağa ilkesine uyulduğu söylenebilir.

“Demokrasinin Serüveni” ünitesinde “Yönetim Biçimleri”, “Demokrasinin Yol Haritası” ve “İnsan Olarak Haklarımız” konuları incelenmiştir. İncelenen konulardan üçü de yakından uzağa ilkesine uygun bulunmamıştır.

“Yönetim Biçimleri” konusunda ise yakından uzağa ilkesi ters şekilde uygulanmıştır. Okuma parçası olan “Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı” konunun en alt kısmına yerleştirilmiştir. En üste yerleştirilmiş olsaydı öğrencilerin ön bilgileri artırabilirdi. "Yönetim Biçimleri" konusunu kavrayabilmek için yasama, yürütme ve yargıyı bilmek ve birbirleriyle ilişkisini öğrenerek hangi yönetim biçimi ya da ideolojinin egemen olduğu konusunda çıkarımda bulunabilirdi. Ülkemiz ve çevresindeki ülkelerin yönetim yapılarıyla ilgili metin ya da okuma parçası konulmuş olsaydı yakın çevrelerinden bilgiler edinmiş olurlar ve yönetim biçimlerini daha kolaylıkla öğrenebilirlerdi.

“Demokrasinin Yol Haritası” konusunda da yakından uzağa ilkesi ters şekilde uygulanmıştır. Türk tarihindeki demokrasinin gelişimi ve anayasal süreçler kitabın başında değil sonunda verilmiştir. Burada Eski Yunan Dönemi’nden başlayarak Fransız İhtilali’ne kadar olan kısmı yerleştirilmiştir. Bu da yakından uzağa ilkesine uyulmadığını göstermektedir. Türk tarihindeki demokrasinin gelişimi ve anayasal süreçler başa alınmış olsaydı bu da uygun olmayabilirdi. Çünkü Osmanlı devletinde demokrasinin gelişimi ve anayasal süreçlerin ortaya çıkmasında Avrupa ülkeleri ile olan ilişkiler bağlamında dış tesirlerin etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir. O yüzden tam olarak yakından uzağa ilkesine uygun olabilmesi için kendi okul kurallarımız, sınıf başkanı seçimi, temsilci seçimi, okul temsilcisi, köylerdeki muhtarlık, ihtiyar heyeti seçimi, il ve ilçe encümen, belediye meclis, başkan seçimi gibi konular konulmalıdır. Çünkü bunların seçimi ve yönetim yapıları incelenirse demokrasi ve kurallar olan anayasanın kavranması daha kolay olur ve yakından uzağa ilkesine uyar. Böylece başka ülkelerde ortaya çıkan demokrasinin gelişim ve anayasal süreçleri daha iyi anlaşılabilir.

“İnsan Olarak Haklarımız” konusunda temel hak ve hürriyetler işlenirken yakından uzağa ilkesine uygun bir yol izlenmemiştir. Çünkü anayasanın 17, 24, 25, 27. maddeleri verildikten sonra Hammurabi Yasaları, Veda Hutbesi, Magna Carta Libertatum, Kanuni Sultan

Süleyman Kanunnameleri, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, Kanuni Esasi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi; tarihi süreç içinde gelişen insan hakları ve anayasal içeriğin açıklaması öğrencilerin yakın çevresinden verilmeyip sadece genel konulardan bahsedilmiştir.

d) Soyutlama İlkesine Uyulmuş mudur?

“Demokrasinin Serüveni” ünitesinin “Yönetim Biçimleri” konusu tümevarımsal akıl yürütmeye uygun bir şekilde yazılmıştır. Dört tane yönetim biçimi olan; monarşi, meşrutiyet, oligarşi ve cumhuriyet yönetimlerine ders kitaplarının başında açıklama, tartışma ve hikâye şeklinde yer verilmiştir. Bu dört yönetim biçiminin bir şema şeklinde ana fikri verilmiştir.

“Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı” okuma parçasında tümevarım ilkesi uygulanarak kuvvetler kavramı olan; yasama, yürütme ve yargının ayrı ayrı kavramların başında hikâye şeklinde açıklanıp ve en sonunda kavramların ana fikri ve açıklamaları verilmiştir.

“Demokrasinin Yol Haritası” konusunda anayasanın “Kişinin Hakları ve Ödevleri” kısmındaki 17, 24, 25, 27 ve 32. maddeleri ilk önce açıklandıktan sonra tam metinleri verilmiştir. Tümevarım yöntemiyle soyutlama yapılmıştır. Bu durumda, bu bölümde soyutlama ilkesine uyulduğu söylenebilir.

e) Düzey İlkesine Uyulmuş mudur?

“Demokrasinin Serüveni” ünitesinin “Demokrasinin Yol Haritası” konusunda anayasa tarihçesi iki kısma ayrılarak verilmiştir. Bunlar:

- i. Dünya’da gelişimi
- ii. Türkiye’de gelişimi şeklindedir.

İlk başta kronolojik olarak Dünya’daki gelişimi; Solon Yasaları, Magna Carta Libertatum, ABD Bağımsızlık Bildirgesi, Fransız İhtilali’dir. Ardından Tanzimat Fermanı, I. Meşrutiyet’in İlanı, II. Meşrutiyet’in İlanı, TBMM’nin açılması gibi konular kronolojik olarak verilmiştir. Bu da düzey ilkesine uygunluğunu göstermektedir.

“İnsan Olarak Haklarımız” konusunda anayasanın 17, 24, 25, 27 ve 32. maddeleri numara sırasıyla açıklanarak insan ve temel haklarımız olan bilgiler verilmiştir. Hammurabi Yasaları, Veda Hutbesi, Magna Carta Libertatum, Kanuni Sultan Süleyman Kanunnameleri, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, Kanuni Esasi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi; insan hakları ve anayasayı ilgilendiren yasalar tarihsel sıraya ve düzey ilkesine uygun olarak verildiğini göstermektedir.

f) Şema İlkesine Uyulmuş mudur?

“Demokrasinin Serüveni” ünitesindeki konular: Yönetim Biçimleri, Demokrasinin Yol Haritası, İnsan Olarak Haklarımız, Türk Kadını ve Hakları’dır. “Türk Kadını ve Hakları” konusunda anayasal içerikle ilgili olmadığı için incelenmemiştir. Aşağıda konuların başlıkları ve ara başlıkları incelenmiştir.

"Yönetim Biçimleri" konusunda:

- Yönetim Biçimleri
- Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı

Bu konuda şema ilkesine uyulmamıştır. İlk önce yasama, yürütme ve yargı konuları verilmeli ondan sonra yönetim biçimlerine geçilmelidir. Çünkü yönetim biçimlerini oluşturan kuvvet organları birbiriyle ilişkilidir.

"Demokrasinin Yol Haritası" konusunda:

- Solon Yasaları (MÖ 630)
- Magna Carta Libertatum (Magna Karta Libertatum) (Büyük Özgürlük Bildirgesi) (MS 1215)
- ABD Bağımsızlık Bildirgesi (4 Temmuz 1773)
- Fransız İhtilali (1789)
- Tanzimat Fermanı (1839)
- I. Meşrutiyetin İlanı (23 Aralık 1876)
- II. Meşrutiyetin İlanı (23 Temmuz 1908)
- TBMM'nin Açılışı (23 Nisan 1920)
- Cumhuriyet İlan Edildi (29 Ekim 1923)

Burada şema ilkesine uyulmuştur. Başlıklar kronolojik sıralamaya göre verilerek konunun anlaşılması sağlanmıştır.

"İnsan Olarak Haklarımız" konusunda:

- Rana ve Mert İnsan Hakları Kurulunda
- Hammurabi Yasaları
- Veda Hutbesi (MS 632)
- Magna Carta Libertatum (1215)
- Kanuni Sultan Süleyman Kanunnameleri (1522-1566)
- İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi (1789)
- Kanun-i Esasi (1876)
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948)
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950) başlıkları yer almaktadır.

Buradaki başlıklar ve içerikler konuya uygun şekilde verilmiştir. Bu yapılanma şema ilkesine uygundur. Genel olarak bakıldığında bir konu hariç bütün konuların şema ilkesine uyulduğunu göstermektedir. Ünitelerdeki konular arasında da şema ilkesine uyulduğu görülmektedir. İlk başta "Yönetim Biçimleri" konusu devletlerin idare yapısı, teşkilatlanması, "Demokrasinin Yol Haritası" konusu tarihsel süreç içinde anayasa ve demokrasi, en sonunda "İnsan Olarak Haklarımız" insanların anayasa üzerinde temel hak ve özgürlükleri ve dünyada kronolojik olarak gelişen anayasa içindeki insan hak ve özgürlükleri tarihsel süreç içinde açıklanmıştır. Böylelikle konular arasında şema ilkesine de uyulmuştur.

g) Vardama İlkesine Uyulmuş mudur?

"Yönetim Biçimleri" konusunda öğrencilerin düşüncelerini geliştirmek amacıyla hazırlık sorusunda şu soruya "Yönetim biçimlerinden insan hak ve özgürlüklerine tam olarak uyan hangisidir? Bu konuyu sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız" (Tekten, 2015, s. 138) sorularına

yer verilmiştir. Burada geçmişteki ve günümüzdeki örneklerden yola çıkarak çıkarımda bulunmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir.

Konu içerisinde şu soruya yer verilmiştir: “Sizce Atatürk, neden benim en büyük eserim Türkiye Cumhuriyeti’dir.” demiştir? Bu konu üzerinde düşünerek arkadaşlarınızla tartışınız” (Tekten, 2015, s. 139). Burada geçmişe bakarak öğrencileri Osmanlı dönemi, Atatürk dönemi ve sonraki dönemleri karşılaştırarak çıkarımda bulunmaya yönlendirmektedir.

“Demokrasinin Yol Haritası” konusunda anayasayla ilgili farklı sayfalarda üç soru sorulmuştur. Bunlar: “Tanzimat Fermanı’nın yayımlanması Osmanlı halkını nasıl etkilemiş olabilir? Örnek vererek açıklayınız” (Tekten, 2015, s. 143). “Yandaki tabloyu inceleyiniz. Tabloya göre Fransız İhtilali’ni yaşayan insanlar hakkında neler söylenebilir? görüşlerinizi açıklayınız” (Tekten, 2015, s. 143). “Yukarıdaki fotoğrafı inceleyiniz. Meclisi Mebusan’ın açılışı, halkın yönetim anlayışında ne gibi değişiklikler meydana getirmiş olabilir? Örnek vererek açıklayınız” (Tekten, 2015, s. 144). Sorular incelendiğinde hep geçmişe yönelik çıkarımlarda bulunulmasının istendiği görülmektedir. Öğrencilerin eskiden yapılmış tablo, resim ve fotoğraflara bakarak yorumlaması da istenmiştir. Burada resimler incelenerek de geçmişe yönelik çıkarımda bulunulmaya çalışılmıştır.

“İnsan Olarak Haklarımız” konusunda “Sizce düşünce ve ifade özgürlüğü nedir? Düşünce ve ifade özgürlüğümüz olmasaydı nasıl bir hayatımız olurdu? tartışınız” (Tekten, 2015, s. 147). İlk önce bilgi düzeyinde tanımlamalara yer verilmiş, sonra geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu durum vardama ilkesinin özelliklerini yansıtmaktadır.

Genel olarak incelendiğinde vardama ilkesine uyulduğu görülmektedir.

h) Materyal Örgütlenişi İlkesine Uyulmuş mudur?

“Ülkemizin Kaynakları” ünitesinin “Vergim Bana Dönüyor” konusunda anayasa üzerinde açıklanan vergilerin, nerelerde kullanıldığını gösterip okul, hastane, yol ve köprü fotoğrafları kullanılarak görsel materyallerden yararlanılmıştır.

“Demokrasinin Serüveni” ünitesinin ilk sayfasında Türkiye Büyük Millet Meclisi fotoğrafı konularak yasama, yürütme, anayasa ve siyaset konularının işleneceği bilgisine yer verilmektedir.

“Yönetim Biçimleri” konusunda yönetim biçimlerini; monarşi, oligarşi, meşrutiyet ve cumhuriyet konularını araştıran öğrencilerin hikâyeleştirerek sınıf ortamında açıklamaları istenmiş ve bunu açıkladıkları posterin arka planı renklendirilerek vurgu yapılmıştır. Ardından bir şema konularak konu özetlenmiştir. Fakat öğrencilerden hikâyeleştirerek anlatmaları istenen kavramların resimlerine yer verilmemiştir. Sadece araştırma yapan öğrencilerin resimleri konulmuştur. Bu durum derste materyal kullanımı bakımından eksiklik oluşturmaktadır. Şema konulması ve kavramların özetlenmesi konunun algılanmasını kolaylaştırabilir. Bu da materyal kullanımına uygun olduğunu gösterir.

“Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı” okuma parçası hikâyeleştirilmiş, dört tane resim yerleştirilmiş en alta da üç soru konularak öğrencilerin yasama, yürütme ve yargı kavramlarını anlaması kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. Okuma parçasındaki bu durum materyal örgütlenişine uygundur.

“Demokrasinin Yol Haritası” konusunda Solon’un heykel fotoğrafı, Magna Carta Libertatum belge fotoğrafı, ABD başkanı Thomas Jefferson’un fotoğrafı, Fransız İhtilali’yle ilgili yağlı tablo resmi, Tanzimat Fermanı ilanının gravür resmi, Meclis-i Mebusan’ın ilk açılışının Dolmabahçede’ki gravür resmi, İlk TBMM’nin resmi, “Cumhuriyet İlan Edildi (29 Ekim 1923)” başlığın yanındaki Atatürk’ün meclisteki konuşması fotoğrafı kullanılmıştır.

Konu başlıklarına uygun şekilde resim, fotoğraf ve gravürler kullanılarak başlıkların ve altındaki metinlerin kavranmasını kolaylaştırmıştır. Bazı fotoğrafların yanında soru sorularak öğrenciler düşünmeye ve çıkarımda bulunmaya yöneltmiştir. Örnek olarak “Ressam Félix Philippoteaux (Feliks Filipoto)’nun Fransız İhtilali’ni gösteren tablosu” (Tekten, 2015, s. 143) kullanılarak şu soru sorulmuştur: “Yandaki tabloyu inceleyiniz. Tabloya göre Fransız İhtilali’ni yaşayan insanlar hakkında neler söylenebilir? Görüşlerinizi açıklayınız” (Tekten, 2015, s. 143). Geçmişe ilişkin yorumları ele alan sorulara yer verilmiştir.

“İnsan Olarak Haklarımız” konusunda anayasanın 17, 24, 25, 27 ve 32. maddeleri vurgulanarak açıklamalar yapılmıştır. Hammurabi Yasaları, Veda Hutbesi (MS 632), Magna Carta Libertatum (1215), Kanuni Sultan Süleyman Kanunnameleri (1522-1566), İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi (1789), Kanun-i Esasi (1876), İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948) konunun başlıklarında yanlarına uygun resim, temsili resimler, amblem, belge, fotoğraf ve heykel fotoğrafı kullanılarak kavramların görsel şemasını oluşturmaktadır. Bu da gösteriyor ki materyal örgütlenişi ilkesine uygundur.

Genel olarak “Demokrasi Serüveni” ünitesi incelendiğinde materyallerin uygun şekilde kullanıldığı görülmektedir.

İçeriğin Alıştırma İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre;

1. Hazırlık Çalışmaları;

a) Öğrencilerin Yakın Çevresi, İhtiyaçları ve Günlük Yaşantısı İle İlgili midir?

“Yönetim Biçimleri”, “Demokrasinin Yol Haritası”, “İnsan Olarak Haklarımız” konularının hazırlık girişinde “Yönetim biçimlerinden insan hak ve özgürlüklerine tam olarak uyan hangisidir?” (Tekten, 2015, s. 138), “Günümüzde demokrasiye geçmemiş ülkelerde hangi yönetim biçimleri uygulanmaktadır? Araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız” (Tekten, 2015, s. 142), “İnsan hakları denince ne anlıyorsunuz? İnsanların hakları neler olabilir? Araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız” (Tekten, 2015, s. 146) sorularını sorarak öğrencilerden ön bilgi almaktadır. Bilgi iletişim araçları geliştiği için dünyadaki herhangi bir olayı öğrenciler kitle iletişim araçlarıyla öğrenmektedir. Bu yaşta öğrencilerin Çal (2011, s. 55)’a göre “On bir, on üç yaş dönemlerinde soyut düşünce yetenekleri gelişmeye başlıyor ve siyasal görüşler biçimleniyor.” Burada öğrenciler 6. sınıf oldukları için soyut döneme geçtikleri düşünülmektedir. Bu dönemde öğrenciler siyasetle ilgili oldukları için hazır bulunuşluk sorularının öğrencilerin düzeyine uygun olduğu söylenebilir.

b) Öğrencide, Ünite ya da Konuyu Öğrenmeye İlgilili ve İstek Uyandırmakta mıdır?

Yukarıda verilen sorular incelendiğinde öğrencilerin ilgisini çekmektedir. Öğrenciler okul ortamında yaşadığı için öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci ilişkilerinde kurallar ve insan hakları etkili olduğundan öğrenciler hem kendi haklarını hem de başkalarının haklarını bilmektedir.

c) Öğrencinin Bilgi ve Beceri Birikimine Uygun mudur?

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki “Toplumsal Yaşam Yasaları” ve “Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik” konusundaki bilgiler 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki hazırlık soruları: “Yönetim biçimlerinden insan hak ve özgürlüklerine tam olarak uyan hangisidir?” (Tekten, 2015, s. 138), “Günümüzde demokrasiye geçmemiş ülkelerde hangi yönetim biçimleri uygulanmaktadır? Araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız” (Tekten, 2015, s. 142). Bu sorular öğrencilerin cevaplayabileceği sorulardır. Çünkü günümüzün

öğrencileri sosyal medyayı ve gündemi takip ettiklerinden bu soruları cevaplamaları daha kolaydır.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesinin “Çocuk Olarak Haklarımız” konusunun 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki sorunun, “İnsan hakları denince ne anlıyorsunuz? İnsanların hakları neler olabilir? Araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız” (Tekten, 2015, s. 146). Cevabını kısmen karşılamaktadır. 4. sınıfta okutulan “İnsan Hakları ve Yurttaşlık Demokrasi” II. Üniteye “Hak Özgürlük ve Sorumluluk” konusundaki 69. sayfada insan haklarıyla ilgili kısmi bir bilgi var. Yani hazırlık sorusunun tam cevabını verecek ön bilginin olmadığını göstermektedir. Genel olarak incelendiğinde bir soru hariç diğer sorular öğrencilerin bilgi ve becerilerine uygundur.

d) Öğrencilerin Seviyelerine Uygun Araştırma-İnceleme Yapmaya Teşvik Edecek Biçimde midir?

“Yönetim biçimlerinden insan hak ve özgürlüklerine tam olarak uyan hangisidir?” (Tekten, 2015, s. 138), “Günümüzde demokrasiye geçmemiş ülkelerde hangi yönetim biçimleri uygulanmaktadır? araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız” (Tekten, 2015, s. 142). Hazırlık soruları internet ve televizyon aracılığıyla araştırılarak öğrenilebilecek sorulardır. Çünkü öğrenciler teknolojiye angaje olarak dijital yerliler rolünü oynarlar. “Dijital yerliler günümüz teknolojileri ile hayata başlamış, hayatının merkezinde çevrim-içi ortamların ve yeni teknolojilerin yer aldığı, tüm günlük işlerini teknoloji ile yürüten 21. yy çocuklarından ve gençlerinden oluşmaktadır” (Bilgiç, Duman ve Seferoğlu, 2011).

“İnsan hakları denince ne anlıyorsunuz? İnsanların hakları neler olabilir? araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız” (Tekten, 2015, s. 146). 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesindeki “Çocuk Olarak Haklarımız” konusunu bilen öğrencilerin kısmi olarak bu soruyu yapabilmektedir. Öğrenciler İnsan hakları ile ilgili soruyu cevaplarırken çocuk hakları ile ilgili soruyla karşılaştırarak cevaplayabilir. Bilgi ve tecrübelerinin yetersiz olduğu kısımları ise araştırma ve inceleme yoluyla öğrenebilir. Bu bölümdeki hazırlık soruları incelendiğinde, bütün soruların öğrencileri araştırma ve incelemeye teşvik edecek düzeyde olduğu söylenebilir.

2. Değerlendirme Çalışmaları;

a) Alıştırma, Test, Araştırma-İnceleme, Muhakeme Etme Hususlarına Yer Verilmiş midir?

Anayasayla ilişkili konular “Demokrasi Serüveni” adlı üniteye yer almaktadır. Muhakeme soruları açık uçlu sorular içerisinde bulunmaktadır. Anayasayla ilgili bu sorular: “1. Osmanlı Devleti Döneminde gerçekleştirilen insan hak ve özgürlüklerine ilişkin önemli olayları ve gelişmeleri yazınız. 3. Cumhuriyet yönetimi ile monarşi arasındaki farklılıklar nelerdir? Yazınız. 5. Demokrasi, insan haklarının gelişimini nasıl etkiler? Açıklayınız” (Tekten, 2015, s. 157). Sorular araştırma, inceleme ve muhakemeyi ölçmektedir. Çoktan seçmeli ya da doğru/yanlış türündeki sorular muhakemeden çok ezberlenen bilgileri ölçmeye dönüktür.

b) Sorular, Öğrencilerin Henüz Kazanmadıkları Bilgi, Tutum ve Davranışları Kazandırmaya Teşvik Etmekte midir?

Değerlendirme sorularının hepsi ders kitabındaki işlenen konuların tekrarıdır. Fakat “5. Demokrasi, insan haklarının gelişimini nasıl etkiler? Açıklayınız” (Tekten, 2015, s. 157) sorusu Analiz ve sentez gerektirdiği için farklı kaynaklardan araştırmaya yönlendirmektedir. Yani demokrasi kavramı ders kitabında fazla bilgi olmadığı için farklı kaynaklara yönelerek burada bilgiler edinebilmektedir. Bu da gösteriyor ki sorulardan sadece bir tanesi yeni bilgi edinmeyi teşvik edici niteliktedir.

c) Öğrencinin İlgi Düzeyi ve Yakın Çevresi Dikkate Alınarak Oluşturulmuş Araştırma-İnceleme Sorusu Örnekleri Yer Almakta mıdır?

Sorular incelendiğinde yakın çevresine dikkat edilerek oluşturulmamıştır. Genel olarak sorular sorulmuştur. Anayasayla ilgili araştırma ve inceleme soruları üç tane olup, bu sorular öğrencilerin yaşadıkları yerin yakın çevresi dikkate alınarak hazırlanmamıştır.

İçeriğin Görsel Düzen İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre;

a) Konuların İşlenişinde Açıklayıcı, Tamamlayıcı ve Eğitici Nitelikteki Öğretime Yardımcı Unsurlara (şema, grafik, resim vb) Yeterince Yer Verilmiş midir?

Toplam 28 görsel malzeme kullanılmıştır. Yeterince yer verilmiştir. Bunlar: on sekiz fotoğraf, altı resim, iki gravür, bir şema bir amblemden oluşmaktadır.

b) Araçlar Konuya Uygun, Anlatımla İlişkili midir?

“Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde “Vergim Bana Dönüyor” konusunda yol, okul, köprü, hastane fotoğrafları kullanılmıştır. Devlete verilen verginin tekrar halka dönüşünü işlemektedir.

“Demokrasi Serüveni” ünitesi “Yönetim Biçimleri” konusunda bir tane şema kullanılmıştır. Bu şemada yönetim biçimleri özetlenerek gösterilmektedir. “Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı” okuma parçasında eski ve yeni meclis fotoğrafları, mahkeme salonu fotoğrafı konularak yasama ve yargı kuruluşları görselleştirilmiştir.

“Demokrasinin Yol Haritası” konusunda Solon Yasaları’nı çıkaran Solon heykelinin fotoğrafı, Magna Carta Libertatum belgesinin fotoğrafları, Thomas Jefferson yağlı tablosu, Ressam Félix Philippoteaux’nun çizdiği Fransız İhtilali’yle ilgili yağlı tablo resmi, Tanzimat Fermanı’nın ilanının gravür resmi, Meclisi Mebusan’ın ilk açılışının Dolmabahçe’deki gravür resmi, İlk TBMM’nin resmi, “Cumhuriyet İlan Edildi (29 Ekim 1923)” başlığın yanındaki Atatürk’ün meclisteki konuşması fotoğrafı başlıklara ve konuya uygun görseller olarak değerlendirilebilir.

“İnsan Olarak Haklarımız” konusunda Hammurabi heykelinin fotoğrafı, Veda Hutbesi’ni temsil eden fotoğraf, Magna Carta Libertatum’la ilgili temsili resim, Kanuni Sultan Süleyman’ın temsili resmi, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi resmi, Kanun-i Esasi kitapçığı resmi, Birleşmiş Milletlerin amblemi gibi görsel malzemeler konu ve başlıklara uygun şekilde kullanılmıştır.

c) Öğretime Yardımcı Unsurlar (bellek destekleyiciler) İlgi Çekici, Estetik Yönden Uygun, Net ve Temiz Baskılı mıdır?

“Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde “Vergim Bana Dönüyor” konusunda yol, okul, köprü, hastane fotoğrafları kullanılarak vergi vermenin bize ne gibi getirileri olacağıyla ilgili bilgiler verilerek konuya uygun fotoğraflar kullanılmıştır. Bu fotoğraflar ilgi çekici ve temiz baskılıdır.

“Demokrasi Serüveni” ünitesi “Yönetim Biçimleri” konusunda şemadaki yönetim biçimleri önceki sayfalarda verilen bilgiyi özetleyerek konuya ve estetiğe uygun ve ilgi çekici olarak hazırlanmıştır.

“Demokrasinin Yol Haritası” ve “İnsan Olarak Haklarımız” konularında kullanılan resim gravür, heykel, belge fotoğrafları ve yağlı tablolar konuya, estetiğe uygun ve ilgi çekicidir. Görsel malzemeler genel olarak uygun kullanılmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde anayasayla ilgili ünite ve konulara özel bir bölümün ayrılmadığı görülmektedir. Anayasa ile ilgili konular işlenirken arasına başka konular da girmektedir. Bu durum anayasanın doğru öğrenilmesi konusunda sorun oluşturmaktadır. Oysa 2005 yılı öncesi programlarda anayasayla ilgili, yasama, yürütme ve yargı kuruluşlarına ayrı bir ünite ya da konuda yer verilmiştir. Gökdemir (2013) Türkiye Cumhuriyeti’de geçmişten günümüze kullanılan sosyal bilgiler öğretim programlarını incelediği araştırmasında “Anayasa ve Kanunlar” ve “Yasama, Yürütme Yargı” ünitesinin çoğu yıllarda ders kitaplarında yer aldığını ifade etmektedir.

2005 yılında yapılan program değişikliğiyle tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularına ağırlık verilerek anayasal içeriğe daha az yer verilmiştir. Anayasa; tarih ve vatandaşlık içerisinde yer aldığı için ona ait ünite ve konular içinde içeriği azaltılıp ve kendine ait ünite ve konularda yer alamaz olmuştur. Bu durum, anayasa öğretiminde sorunların artmasına ve bilgi karmaşasına neden olmaktadır. Tonga (2013)’nın araştırmasında “İnsan hak ve özgürlüklerini garanti altına alan ulusal ve uluslararası belgeler nelerdir?” sorusuna anayasa diyenlerin oranı çok az bulunmuştur. Bu da gösteriyor ki ders kitabında anayasa ile ilgili konular yeterli ve anlamlı düzeyde yer almamakta ve bu durum kavram yanılgılarına neden olabilmektedir. Bu nedenle yukarıda bahsedildiği gibi her sınıf düzeyinde anayasayla ilgili ayrı bir ünite veya konu verilerek uygun içerik hazırlanmalıdır. Mevcut durum göz önüne alındığında ve ders kitapları incelendiğinde içeriğin verilmesi uygundur. Fakat Anayasayla ilgili ayrı bir konu ve ünite verilmemiştir.

Günel (2009)’ın Aydın ilinde öğretmenlere uyguladığı ankette 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçen; birey hakları ve devlet ilişkisini, demokrasi, insan hakları, özgürlük, hak, hukuk, adalet iletileri gibi anayasanın içerikleri yer almakta ve anayasal içeriğe yeterince yer verildiği sonucuna ulaştığı anlaşılmaktadır.

Çetin (2008)’in araştırmasında "Öğretmenler 6’ncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını hazırlık çalışmaları ve yardımcı materyaller açısından yetersiz bulurlarken, değerlendirme soruları, bilimsel içerik, dil ve anlatım, görsel düzen, fiziksel yapı ve içermesi gereken öğeler açısından yeterli bulmuşlardır" (s. 65). Çetin (2008)’in araştırmasıyla burada incelenen ders kitabında bazı yerlerde örtüşme olmaktadır. Örneğin, hazırlık soruları bakımından ders kitaplarının eksik kalması her iki araştırmanın da ortak noktasıdır. Bilimsel içerik, dil ve anlatım, görsel düzen, fiziksel yapı açısından incelenen ders kitabı yeterli bulunmuştur. Bu çalışmada değerlendirme soruları anayasal içerik açısından incelendiğinde yetersiz bulunurken, Çetin’in (2008) araştırmasında değerlendirme sorularının yeterli olduğu iddia edilmektedir.

Ünal’ın (2014) dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı incelemesinde "Kişinin Hakları ve Özgürlükleri, Sosyal ve Ekonomik Haklar, Siyasal Haklar gibi anayasanın içeriğinde geçen kavramlara ait ders kitabında gerekli örnekler ve etkinliklerin olduğuna dair bulgulara ulaşıldığı görülmektedir." Ortaya çıkarılan bulgular incelendiğinde 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında geçen anayasal içeriğin bilinenden bilinmeyene ilkesine uygun hazırlandığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında anayasal içeriğe ayrı bir üniteye yer verilmelidir. Böylece konuyla ilgili kavram yanlışlarının önüne geçilebilir. Ayrıca konu bütünlüğünün sağlanması gerçekleştirilebilir.

Anayasal içeriğe girmeden önce anayasanın tanımı yapılmalıdır. Öğrenciler daha anayasanın ne anlama geldiğini öğrenmeden içeriği ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Ders kitaplarında metin içinde araştırma ve incelemeye yönelik üst düzey sorulara da yer verilmelidir.

Altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabında geçen anayasal içeriğin sadece Türkçe dersi ile bağlantısının kurulduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda sosyal bilgiler ders kitabındaki bir ünite ve dört kazanımla bağlantı kurulmuştur. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ve Matematik dersi gibi derslerle de bağlantı kurulabilir.

Ders kitabındaki belirli olaylarda ilgili anayasa maddelerine doğrudan atıf yapılarak kullanılabilir. Böylece öğrenciler ilgili maddeyi anayasada olduğu şekliyle öğrenme fırsatı yakalayabilir.

Kaynakça

Altun, M., Arslan, Ç. ve Yazgan, Y. (2004). Lise matematik ders kitaplarının kullanım şekli ve sıklığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(2)*.131-137.

Bilgiç, H. G., Duman, D. ve Seferoğlu, S. S. (2011). Dijital yerlilerin özellikleri ve çevrim-içi ortamların tasarlanmasındaki etkileri. XIII. Akademik Bilişim Konferansı (AB11) Bildirileri, 257-263. İnönü Üniversitesi, Malatya. Çevrim-içi: http://ab.org.tr/ab11/kitap/bilgic_duman_AB11.pdf, Erişim tarihi: 23.07.2016.]

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak E., Akgün Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (12. baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Çal, H. (2006). *Bireylerde ergenlik döneminde siyasal katılım ve siyasal etkinliğin gelişimi-ısparta ili örnek olay araştırması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Çelebi, A. (2010). *Sosyal bilgiler ders kitapları tarih konularının içerik düzenleme ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Çetin, A. (2008). *6. sınıf yeni sosyal bilgiler ders kitabının (2005) öğretmen görüşlerine göre incelenip değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

- Gökdemir, A. (2013). *1924'den günümüze ilköğretim sosyal bilgiler programlarındaki hukuk konularının incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Günel, N. (2009). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan demokrasi ve insan haklarına ilişkin sözlü ve sözsüz iletilerin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Kavramlar-İlkeler-Teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2005). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. (5. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- MEB (2005). *Sosyal Bilgiler 6.-7. Sınıf Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Memur Sen (2011, Ekim). *Yeni Anayasa Araştırması* (Yayın no. 13). Ankara: Memur Sen.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (2012). T. C. Resmi Gazete, 28360, 21 Temmuz 2012.
- Oral, B. (2006). *Ders Kitaplarının Öğretim Programlarına Uygunluğu*. Ö. Demirel ve K. Kıroğlu (Editörler), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* (s. 82-104). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özbilen, Ş. (2013). *Hukukun Temel Kavramları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş-Nitel ve nicel yaklaşımlar* (Çev. D. Bayrak, H. Bader Arslan, Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayınları.
- Şahin, M. (2011). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Mesaj Tasarımı İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- T. C. Anayasası (1982). T. C. Resmi Gazete, 17863 mükerrer, 9 Kasım 1982.
- Tekten, Z. (2015). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı*. Ankara: Yakınçağ Yayınları.

Tekten, Z. (2015). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Yakınçağ Yayınları.

Teşkilatı Esasiye Kanunu (1924). Resmi Gazete, 491, 24 Nisan 1924.

Tonga, D. (2013). *8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Bilinci Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü Sosyal Bilimler (2011). Ankara: TÜBA Yayınları.

Ünal, R. (2014). *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İnsan Hakları Boyutunda İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.